

KAMISHIBAI !? EEN DIDACTISCH MIDDEL VOOR MEER TAALVAARDIGHEID EN TAALPLEZIER

Hilde van den Bossche

Inleiding

Kamishibai is Japans verteltheater: het komt van kami (papier) en shibai (drama). Het diende voornamelijk om snoep te verkopen. Een verteller reed rond met de fiets en verkocht eerst snoep. Op de doos met snoep bevond zich een minitheatertje waarrond de kinderen zich verzamelden om het verhaal goed te kunnen volgen. Wie veel snoep kocht, mocht vooraan zitten, wie minder snoep kocht, zat meer achteraan. Daarna werd een spannend verhaal in episodes verteld, uiteraard stopte de episode op een spannend moment waardoor de kinderen de volgende keer weer snoep moesten kopen om een goede plaats te hebben bij het vervolg van het verhaal. Het geheel doet een beetje denken aan de middeleeuwse vertellers op markten.

1 Waarom voor kamishibai kiezen in een lerarenopleiding?

Bij het opzetten van een taalbeleidsplan in 2004-2005 in het derde jaar van de lerarenopleiding primair onderwijs gingen studenten aan de slag met 'Dertien doelen in een dozijn'. Dit is een referentiekader voor taalcompetenties van leraren in Nederland en Vlaanderen en laat zien welke 'talige rol' leraren in het primair en voortgezet onderwijs hebben en hoe ze daarop voorbereid kunnen worden. De studenten gebruiken het voor zelfreflectie.

Uit de zelfreflectie van de studenten kwam naar voren dat ze een aantal vaardigheden nog niet bezaten en dat ze inzagen hoe belangrijk goed vertellen is voor een onderwijzer. Ze wilden graag hulp voor dat vertellen omdat ze dat nog een beetje eng vonden. Ze voelden zich behoorlijk 'bloot' en hielden het daarom dikwijls maar bij 'voorlezen'.

Rond diezelfde tijd was er in het eerste jaar een namiddag kamishibai als alternatief voor een namiddag poëzie. Doel was bij losse platen (kunstreproducties) zelf een verhaal verzinnen. De namiddag werd verzorgd door ABC-studio¹. Deze studio wil een ode brengen aan de orale verteltraditie, wil het visuele en het narratieve verbinden en op een speelse manier aan leesbevordering werken. De studenten waren erg enthousiast maar ook wat angstig en stelden zelf vast dat hun vertelvaardigheden niet erg goed zaten.

Door zelf met een taalbeleidsplan bezig te zijn zag ik voor het eerst bewust een leerlijn in de opleiding:

- 1 In het eerste jaar is vertellen één van de eerste doeopdrachten in de cursus Nederlands en in de cursus taalvaardigheid, het is ook één van de eerste stageopdrachten.
- 2 In het tweede jaar werken de studenten bewuster aan leesbevordering binnen de cursus Nederlands en de stage.
- 3 In het derde jaar is het vertellen een soort afsluitmoment van de cursus Nederlands. De cirkel wordt gesloten.

2 Het gebruik van kamishibai

Bij kamishibai wordt een theatertje gebruikt, een miniversie van een soort poppenkast. Het zijn eigenlijk twee platen op een plank genageld. In die platen zit een gat en daartussen kunnen de vergrote en gelamineerde platen worden geschoven. Zelf heb ik aan de voorkant een soort gordijnroede bevestigd zodat gordijntjes kunnen worden open- en dichtgeschoven. Bij ABC-studio gebruiken ze een plaat waarop een soort gordijn is geplakt dat wordt geschoven. Er bestaat ook een versie bij de Brusselse begeleidingsdienst van Werner Schrauwen maar die is groter en kan daar worden geleend. Wie zelf een theatertje wil bouwen, kan de nodige informatie en bouwplannen vinden op www.abc-web.be/kamishibai.

Er zijn twee manieren waarop je kamishibai kunt gebruiken:

1 Start vanuit een prentenboek.

Voordeel: er is een bestaande tekst die een veilig kader biedt, de prenten bieden houvast en je kunt je als verteller voorbereiden. Er is plaats voor zinvol overleg: welke prenten ga je wel en niet gebruiken om het verhaal te vertellen? Blijft de vertelling dicht bij het oorspronkelijke verhaal of niet? De tekst die je wilt vertellen, kun je uitschrijven en op de achterkant van de platen kleven zodat je iets hebt om op terug te vallen.

2 Start vanuit losse prenten (bijvoorbeeld reproducties van schilderijen).

Voordeel: er is geen vooraf bepaald verhaal, iedereen kan zijn eigen inbreng hebben. Er is plaats voor zinvol overleg over prenten en tekst waardoor een veilig vertelkader kan ontstaan. Ook hier kan je je als verteller voorbereiden en eventueel de tekst op de achterkant van de gebruikte prenten zetten.

3 Kamishibai op HSN

Tijdens de sessie op HSN 19 kregen de deelnemers een prentenboek en bijna alle prenten van die prentenboeken (vergroot en gelamineerd) en gingen ze aan de slag met volgende opdracht:

Zet met het materiaal een vertelmoment op poten. Evalueer daarna het proces en

denk na over de didactische meerwaarde.

Alle collega's gingen ontroerend enthousiast aan de slag en bij het toonmoment bleek dat elk zijn eigen accent legde: wie vooral met woordenschat bezig was, had er heel fijn woordenschatdidactiek in toegepast; wie vooral naar het filosoferen met kinderen neigt, had dat element erin gestopt, ...

4 Kamishibai als tovermiddel?

Na een aantal probeersels ben ik geneigd om deze vraag met een volmondig ja te beantwoorden. Zowel binnen de opleiding als in de basisscholen kan kamishibai een 'nieuw' middel zijn om aan alle taalvaardigheden te werken: overleg, lezen, spreken, luisteren, schrijven, taalbeschouwing, ... De deelnemers aan de sessie kamishibai ontdekten een heleboel zaken die ze allemaal wel doen maar nooit zo geïntegreerd als in deze sessie. Ze lazen het prentenboek, overlegden over de kern ervan, selecteerden prenten en tekst en oefenden. Zij zagen voordelen van prenten waarin ook tekst stond: zo konden kinderen zien dat de prenten uit een boek kwamen en kon nieuwsgierigheid naar het originele boek worden gewekt. Nadeel is dat prenten in kleur kopiëren, duur is en dat zelf kleuren veel tijd kost maar zwart-witprenten kunnen in een aantal gevallen ook hun charme hebben. Het theatertje zelf wekt nieuwsgierigheid: gordijntjes die open en dicht schuiven, prenten die verschuiven en een nieuwe komt tevoorschijn, het verhaal is minder statisch.

En mijn studenten? Die gaan in ieder geval nog steeds gretig in op de uitnodiging en ze verbeteren hun vertelkunst. Dit jaar hebben ze op de sneeuwschoolstage zelfs een heuse kamishibai meegesleurd om elke dag het verhaal van de dag mee te vertellen. Iedereen in de wolken!

Lijst gebruikte boeken tijdens de workshop 'Kamishibai?!' HSN 2005 Rotterdam

Berebrouckx, J.(1999), *De oma van Jules*. Amsterdam: Leopold.

Dudok de Wit, M.(2003) *Vader en dochter*, London: Spider Eye. (Boek van animatiefilm *Father and Daughter*, Oscar 2001.)

l'Ecluse, L. & L. Schacht, L. (ill.) (2004), *Doet dat echt pijn?* Wielsbeke: De Eenhoorn.

Hol, C.(2005), *Grote toren, kleine toren*. Wielsbeke: De Eenhoorn .

Kuipers, B. & I. Godon (ill.) (2002), *Hoe de wereld begon*. Amsterdam: Leopold.

Kockere, G. de & M. Pottie (ill.) (1996), *Muu*. Wielsbeke: De Eenhoorn.

Moeyaert, B. & W. Erlbruch (ill.) (2003), *De Schepping*. Amsterdam/ Antwerpen: Querido.

Minne, B. & C. Cneut (ill.) (2001), *Roodgeelzwartwit*. Wielsbeke: De Eenhoorn.

Minne, B. & I. Godon (ill.) (1999), *Wit is jarig*. Averbode: Altiora Averbode.

Schubert, I. & D., (1980) *Er ligt een krokodil onder mijn bed!* Rotterdam: Lemniscaat.

Verrept, P. (1998), *Ik mis je*. Hasselt: Clavis.

Vries, A. de & J.H. Spetter (ill.), (1998), *Lang zal ik leven!* Rotterdam: Lemniscaat.

Weijze, S. de (2002), *Meneer Krokodil*, Hasselt: Afijn (Clavis).

Meer informatie over kamishibai op www.abc-web.be/kamishibai

Noten

¹ ABC-studio, Antoine Dansaertstraat 96, 1000 Brussel, mail@abc-web.be